

De moeder staat met haar kind buiten. CNO Doetinchem.

Door rabbijn Lody B. van de Kamp

Moeder Saba staat met haar twaalfjarige Ilyan buiten het hek van de crisisnoodopvang voor vluchtelingen. Het regent. Saba heeft zich "misdragen", is naar buiten gestuurd en moet het nu zelf maar uitzoeken.

Hoe heeft zij zich misdragen? De situatie in de opvang is zo miserabel en uitzichtloos dat Saba geen ander middel meer zag dan uit de school te klappen over hoe slecht en mensonwaardig dingen geregeld zijn. Tweehonderd bewoners, waarvan meer dan zeventig alleenstaande kinderen allemaal ondergebracht in kleine cabines. Met helemaal aan het einde van het kampterrein een enkele wc. En douches die vaak niet werken. Na maanden nog helemaal geen uitzicht of duidelijkheid over vervolgstappen in het asielproces. Meerdere van de bewoners is niet verteld dat zij recht hebben op een advocaat. En dat daar geld voor is. Kinderen in de schoolleeftijd wordt geen onderwijs aangeboden.

Ja, het is noodopvang. En hier wordt niet geschoten en er vallen geen bommen. Ook proberen de plaatselijke bewoners buiten het terrein het verblijf zo aangenaam mogelijk te maken. Het kerstdiner door de buurt georganiseerd was hartverwarmend. Maar binnen het kamp, de onhygiënische toestanden. De angst, paniek, trauma's onder de bewoners. Het 'regime' dat vaak geen oog toont voor waarom vluchtelingen hun eigen huis en haard moesten verlaten om in een volkomen vreemde wereld proberen een nieuw bestaan op te bouwen. Zoveel onbegrip en gebrek aan enige aandacht voor wat deze mensen echt nodig hebben.

Toch is praten over misstanden in de vluchtelingenhulp ten strengste verboden. Protesteren hiertegen al helemaal.

Het besluit valt. Moeder Saba stelde de misstanden in de opvang waar zij een plekje vond wel aan de kaak. Zij kon en mocht niet langer zwijgen. Nu is zij de "onruststoker". Zij moet verkassen. Andermaal op weg. Saba staat buiten in de regen met haar zoon, met naast zich de laatste schamele bezittingen die zij nog bij zich heeft nadat zij de bommenregen en de vervolging in eigen land is ontvlucht. Hier staat zij en weet bij G'd niet waar ze nu naar toe moet. Saba en Ilyan staan er nog steeds alleen voor.

Het lukte Saba en Ilyan de oorlogsgruwelen in Syrië te ontvluchten. Haar man en vader van Ilyan moest zij ergens in een donkere gevangenis meer dood dan levend achterlaten. De barbaarse tocht door het immense Turkije duurde heel lang. Maar uiteindelijk bereikten ze de kust. De oversteek samen met anderen in dat kleine bootje overleefde zij ook, ondanks de stormen en de slechte weersomstandigheden. En dan nu eindelijk na een reis die bijna twee jaar geduurd heeft zijn zij dan in het veilige Nederland. Aangekomen. Zij hoopten op eindelijk die rust waar ieder mens gewoon recht op heeft. Maar ook dat is haar niet gegeven. Nee, Saba en Ilyan moeten vertrekken. Zo heeft het regime besloten.

Over 1 toilet voor tweehonderd mensen mag niet geklaagd worden. Daar hou je je mond over tegenover de pers. Vluchtelingen die midden in de winter onder een stuk zeildoek de nacht buiten moet doorbrengen moeten in ons land hierover hun kaken op elkaar houden. Dat zijn de regels. En als ze niet tevreden zijn met die regels, moeten ze maar verkassen.

Wie maakt die regels? En wie is de mens die zorgt dat ze stipt worden uitgevoerd? Wie is het die geen oog en empathie heeft voor wat deze vluchteling al aan onmenselijkheden langs heeft zien komen? En daarom ook niet langer kan zwijgen.

Iemand heeft deze vrouw met haar kind dus letterlijk op straat gezet. Wie is die iemand? Is die iemand aan einde van de middag toen het werk erop zat gewoon naar huis gegaan? Is die iemand thuis aan tafel geschoven om na de maaltijd naar de voetbal te gaan kijken of misschien wel op verjaarsvisite te gaan? Terwijl deze moeder met haar zoon nog steeds buiten het AZC in de regen stond? Komt dat beeld van moeder Saba en zoon Ilyan 's avonds laat, wanneer die iemand het licht uit doet om te gaan slapen, toch nog even langs?

Deze vragen gelden niet alleen die medewerker van de COA of de IND. Hetzelfde geldt natuurlijk ook voor die grensbewakers op andere plekken in Europa of de "pushers" die, met alle risico's voor de vluchtelingen, de schamele bootjes de zee weer op jagen. Wie zijn deze mensen? Of beter gezegd, hoe is het mogelijk dat mensen van vlees en bloed tot dit soort handelen in staat zijn?

Dokter Eli Cohen wist hoe dit mogelijk is. Na zijn eigen ervaringen als Jood tijdens de Tweede Wereldoorlog in meerdere concentratiekampen pakte hij zijn taak als huisarts in zijn woonplaats Arnhem weer op. Maar al na enkele jaren bestond een groot deel van zijn patiënten net als hij uit overlevenden die oorlog die leden onder syndromen en trauma's. Dokter Cohen wist naar hen te luisteren en met hen te praten. Hij was immers een van hen.

Dezelfde vragen die wij ons nu stellen over die "Iemand", de vraag wie die mens is en wat deze bezielt om zo te handelen met vluchtelingen en oorlogsgetroffenen hier in Nederland anno nu, stelde Eli Cohen over hen die hem en al die anderen tijdens die oorlogsjaren dat leed hadden aangedaan.

Hoe is een medemens hiertoe in staat? Laten mij er duidelijk over zijn. Wat toen werd gedaan is niet hetzelfde wat de vluchtelingen hier in ons land moeten doormaken. Maar het systeem van zo omgaan met die medemens volgt wel eenzelfde patroon.

Eli Cohen is op zoek gegaan naar het antwoord. Ergens in een klein plaatsje in het Duitsland van na de oorlog legt hij contact met een ex-nazi en SS'er die heel veel op zijn kerfstok heeft. Hij legt hem de vraag voor. 'Hoe was jij als mens in staat zulke onmenselijke handelingen te doen die het gezonde verstand van ieder mens te boven gaan?' Het antwoord van de man is helder. 'Herr Cohen, Auch für mich war der Jude vor dem Krieg ein ganz normaler Mensch, den ich mit Guten Morgen und Guten Abend begrüßte. Vóór de oorlog was de jood voor mij ook een gewoon mens die ik begroette met "goedemorgen" en "goedenavond". Maar toen kwam het Nazisme. De Jood werd afgeschilderd als een onmens, als de bedrieger, als het gevaar voor de samenleving. En Herr Cohen, dat beeld ging zo ver totdat de Jood in de ogen van ons Duitsers niets meer was dan een stuk ongedierte'. De man stond op voor Eli Cohen en wees op zijn voet. Daarmee maakte hij een draaiende beweging. Alsof hij een insect doodddrukt met de voet. "Der Jude war in unseren Augen zu etwas Vernichtungswürdigem geworden. "De Jood was in onze ogen geworden tot iets dat vernietigingswaardig was geworden'.

Deze woorden die dokter Cohen mij ooit eens toe vertrouwde zijn mij altijd bijgebleven.

De wantoestanden in de vluchtelingenopvang, hier in Nederland of elders in Europa, zijn geen afspiegeling van de ervaringen van Eli Cohen of van al die andere miljoenen die de concentratiekampen niet hebben overleefd.

Het mechanisme, het in staat zijn om de vrouw met haar kind de poort te wijzen, de overlevenden van een barre overtocht over zee opnieuw het water in te duwen, is wel hetzelfde. Want in onze hoofden heeft zich opnieuw dat beeld van ontmenselijking van die ander gevestigd.

De beeldvorming over hen die geen andere keus hadden dan hiernaartoe te komen heeft haar werk gedaan.

De opvang van vluchtelingen is voor "het regime" geen daad van liefde meer. Wij hebben ons aan laten praten dat het de opvang van oorlogsgetroffenen van ver over de grens een last, een plaag is. Naastenliefde bedrijven is van een zegen voor de samenleving tot een kwelling geworden. De vluchteling, de Syriër, de Afghaan, de Eritreeër en al die andere miljoenen wereldwijd op de vlucht in de hoop te kunnen overleven, zijn tot een plaag geworden waar wij vanaf willen. In veel van onze hoofden is het eigenlijk dat "ongedierte" waar die man in Duitsland het ook over had.

Waar dat huidige beeld vandaan komt? De politiek, het onderwijs en nog heel veel meer segmenten van onze samenleving waar racisme, discriminatie en vreemdelingenhaat hoogtij vieren hebben hun werk gedaan.

Vandaag stond moeder Saba met haar zoon Ilyan bij de poort. Buiten het kamp. Zij wist het niet meer. Hoe nu verder? Goede mensen hebben zich uiteindelijk over hen ontfermd. Zij hebben het niet overgelaten aan die "iemand".

Met de waarschuwing uit het verleden voor ogen, met de kennis die Elie Cohen ooit opdeed, is het nog niet te laat om het tij in onze samenleving te keren. Maar dan wel nu, meteen. Voordat wij ook een generatie later moeten gaan uitleggen dat wij aanvankelijk de vreemdeling "goedemorgen" en "goedenavond" toewensten om hen uiteindelijk toch weer buiten de poort te zetten. Op weg naar een uitzichtloze toekomst.